

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

ה א מ"י פ"ד מהל'
תמיד הלכה ד:

רבינו הנאל

אי לא ועלתה בתקין:
ירושלמי א"ר יוסי בר
בון בפירוש תני לה ר'
חייא כל הקודם את חבריו
בתוך ארבע אמות למכת
זכה הממונה אמר להם
הצביעו. תנא הוציאו
אצבעותיכם למנין. פי' ר'
אחר שמוציאין כל אחד
ואחד מקצת מאצבעותיו
פתוחות והשאר קצרות
פי' קצרות וכוללן
הממונה לחשבון. ומקיפין
כמין בכוליא ותוכל
מזנפתו של א' מהן
וירדעו שממנו הפייס
מתחיל היה אומר להן
הוציאו כל אחד ואחד
אצבעו כדי לעבור המנין
על אצבעות מכלל השלמים
אסור למנות כ"י יצחק
דאמר אסור למנות את
ישיראל אפי' לרבו מצוה
שנאמר ויפקדם בבוק.
אלא מהכא וישמע שאלו
את העם ויפקדם בטללים
וגו' כלומר כל אחד נותן
לו טלה ומנה השלמים
וירדע מספר בני ישראל.
ההללו השלמים משל
שאלו כל המונה ישראל
עובר ב"ב לאוין שנאמר
לא ימד ולא יספר. והני
מילי בזמן ישראל עושין

הנהגות וצינונים

[א] ואת אדוני בוקן
(גליון): [ב] בראשונים
ובכת"י [ג] שפסוקי
[ד] גיר' ע"י "רב תמן"
סמא (גליון): [ה] "כתול
הים" ליתא בראשונים,
ע"י ע"י יוסף: [ו] גירסת
ע"י ר' אפי' אמר ל"ק
(גליון): [ז] גיר' ע"י ר'
חנינא: בר אבא א"ש
(גליון): [ח] "צ"ל
בישראל" מהבבלין
(גליון): [ט] ג"י ע"י הכא
איפרעו מגופיה דאמר
ר"י אמר רב וכו' (גליון):
[י] בע"י חזא רבי
נחמן (גליון): [יא] בע"י
אמר רבי משום ר"ש
בן יוחאי (גליון):
[יב] כתי' רצפה: [יג] כתי'
שהן: [יד] ר"ש"י שבע"י
וכתי' דמריה: [טו] ר"ש"י
שבע"י יעקב וביבוא: [טז]
[יז] כרש"י שבע"י יעקב
ובכת"י דאורייתא. שהרגו
הש"ס: [יח] צ"ל ביום
(רש"י), כלשה"כ
בשמואל א' י"א, (ג):
[יט] צ"ל אעבירה
(בבא"מ):

תורה אור השלם

א) ויפקדם בבוק ויהיו
בני ישראל שלש אמות
אלף ואיש יהיה
שלשים אלף:
(שמואל א' י"א, ח)
ב) וימציאו את אדני
בוק בבוק ויחבטו בו
ויבן את הבגנעני ואת
הפרזי: (שמואל א', ח)
ג) וישמע שאלו את

התם איפרעו איפרעו מיניה. תימה מנא לן ללא הוה אומר
פירעון נמי צעזעל אוריה יס לומר מדלח כתיב אלא ואת
הכצשה ישלם ועוד דכתיב ארבעתים דהיינו עצירה^א אחת דהיינו
גילוי עריות דאי אחרויהו אגילוי עריות דנת שצע ואשפיכות דמים
דאוריה נענש צילזל אמנון ותמר
ואצטלוס אס כן לא שילם ארבעתים:
שישה חדשים צצטרע דוד וכו'.
תימה לי א"כ שילם יותר
מארבעתים ועוד דילמא מאי דנצטרע
היינו צעזעל מעשה דאוריה אי נמי
אס נצטרע צעזעל צת שצע נימא
דמד מאיקן דילזל אמנון ותמר ואצטלוס
צעזעל אוריה ומנלן ללא נענש צעזעל
אוריה ו"ל מדכתיב ואתו והרגת
צחרצ בני עמון ודרשין צפרק צ'
דקיזשין (דף מג.) מה חרצ בני עמון
אי אמה נענש עליו אף אוריה החתי
אי אמה נענש עליו ומה שהקשיתי
אי א"כ ליה טפי מארבעתים דילמא
דלמנון ותמר צמד חשיב להו אי
נמי דתמר ומה שנצטרע צמד חשיב
להו ללא דמו לאחריי דילזל דלמנון
ודאצטלוס שמתו אצל דתמר לא הוה
מיטה ועוד דנת יפת תואר היטה^ב
ומה שנצטרע ששה חדשים כיון
שתרפא לא הוה שקול כי הנך להכי
איכא למימר דהך תרמי מד חשיב
להו: **והאמר** רב קיבץ דוד
לשון הרע. הא ללא פריך נמי מהא
דחטא שאמר שירה על מפלתו של
שאלו כדתיבתא פרק אלו מגלתין
(מ"ג דף טו:): שגיון לדוד אשר שר לה'
על דכתיב כש בן ימיני ו"ל ההיא
כשגגה חשיב ליה דכתיב שגיון לדוד
לפי שאין אדם נתפס על זערו^ג
שהיה שאלו רודפו:
שמים

או דילמא בר מאמה יסוד ואמה סובב תיקו:
ואם היו שניהן שוין הממונה אומר להם
הצביעו וכו': תנא הוציאו אצבעותיכם למנין
ונימנינהו לדידהו מסייע ליה לרבי יצחק
דאמר רבי יצחק "אסור למנות את ישראל
אפילו לדבר מצוה דכתיב^א ויפקדם בבוק
מתקוף לה רב אשי ממאי דהאי בוק לישנא
דמיבוק הוא ודילמא שמא דמתא הוא
דכתיב^ב וימצאו^ב אדוני בוק^ב אלא מהכא
^א וישמע שאלו את העם ויפקדם בטללים אמר
רבי אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו
שנאמר^ג והיה מספר בני ישראל כחול הים
אשר לא ימד רב נחמן בר יצחק^א אמר עובר
בשני לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר אמר
רבי שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי כתיב
והיה מספר בני ישראל כחול הים^ב וכתיב
אשר לא ימד ולא יספר לא קשיא כאן בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן
שאין עושין רצונו של מקום רבי אמר משום
אבא יוסי בן דוסתאי^א לא קשיא כאן בידי
אדם כאן בידי שמים אמר רב נהילאי^ב בר
אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס
על הציבור מתעשר מעיקרא כתיב ויפקדם
בבוק ולכסוף כתיב ויפקדם בטללים ודילמא
מדידהו א"כ מאי רבותא דמילתא^ג וירב
בנחל^א אמר ר' מני על עסקי נחל בשעה
שאמר לו הקב"ה לשאלו^ב לך והכית את
עמלק אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה כל הנפשות
הללו על אחת כמה וכמה ואם אדם חטא בהמה מה חטאה ואם גדולים
חטאו קמנים מה חטאו יצאה בת קול ואמרה לו^א אל תהי צדיק הרבה ובשעה שאמר לו שאלו לדואג
מרגיש גברא דמריה סיייעה שאלו באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו שאלו באחת מאי היא
מעשה דאגג והא איכא מעשה דאגג כתיב^א נחמתי כי המלכתי את שאלו
למלך דוד בשתים מאי נינהו דאוריה ודהסתה והא איכא נמי מעשה דבת שבע התם אפרעו מיניה
דכתיב^ב ואת הכבשה ישלם ארבעתים ילד אמנון תמר ואבשלום התם נמי אפרעו מיניה דכתיב^ג ויתן
ה' דבר (בעם מן הבוקר^א) ועד עת מועד התם^ב לא אפרעו מגופיה התם נמי לא אפרעו מגופיה לאיי
אפרעו מגופיה^א דאמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים צצטרע דוד ופרשו הימנו סנהדרין ונסתלקה הימנו
שכינה דכתיב^ב ישוּבו לי יראיך ויודעי עדותך וכתיב^ג השיבה לי ששון ויהא אמר רב קבל דוד
לה"ד כשמואל דאמר לא קבל דוד לה"ד ולרב נמי דאמר קבל דוד לה"ד הא איפרעו מיניה^ד דאמר
רב יהודה אמר רב בשעה שאמר לו דוד למפיבוסת^א אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה
בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות^ב בן שנה שאלו במלכו^ג אמר רב הונא כבן
שנה שלא טעם טעם חטא מתקוף לה רב נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט
ובצואה אחויאו ליה לרב נחמן^א סיוטא בחלמיה אמר נעניתי לכם עצמות שאלו בן קיש הדר הוא
סיוטא בחלמיה אמר נעניתי לכם עצמות שאלו בן קיש מלך ישראל אמר רב יהודה אמר שמואל
מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאלו מפני שאלו היה בו שום דופי דאמר רבי יוחנן משום
רבי שמעון בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו
שאם תזוז דעתו עליו אומרין לו חזור לאחורך אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש שאלו מפני שמחל על
כבודו שנאמר^א ובני בליעל אמרו מה ישעינו זה ויבוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתיב^ב ויעל
נחש העמוני ויחן על יבש גלעד וגו'^ג ואמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק^ד כל תלמיד חכם
שאינו

אם לא ועלתה בתקין:
ירושלמי א"ר יוסי בר
בון בפירוש תני לה ר'
חייא כל הקודם את חבריו
בתוך ארבע אמות למכת
זכה הממונה אמר להם
הצביעו. תנא הוציאו
אצבעותיכם למנין. פי' ר'
אחר שמוציאין כל אחד
ואחד מקצת מאצבעותיו
פתוחות והשאר קצרות
פי' קצרות וכוללן
הממונה לחשבון. ומקיפין
כמין בכוליא ותוכל
מזנפתו של א' מהן
וירדעו שממנו הפייס
מתחיל היה אומר להן
הוציאו כל אחד ואחד
אצבעו כדי לעבור המנין
על אצבעות מכלל השלמים
אסור למנות כ"י יצחק
דאמר אסור למנות את
ישיראל אפי' לרבו מצוה
שנאמר ויפקדם בבוק.
אלא מהכא וישמע שאלו
את העם ויפקדם בטללים
וגו' כלומר כל אחד נותן
לו טלה ומנה השלמים
וירדע מספר בני ישראל.
ההללו השלמים משל
שאלו כל המונה ישראל
עובר ב"ב לאוין שנאמר
לא ימד ולא יספר. והני
מילי בזמן ישראל עושין

א) שנת נו. (ב) צ"ק כ.ב.
ג) סנהדרין קו. (ד) שנת
נו. (ה) סנהדרין כא.
(ו) ב"ב דף טו. (ז) שבת
שם.
הנהגות הב"ח
(א) ר"ש"י ד"ה וכתבי
ועל כו' מנו האנשים
לנ"ל ומינת את נחמק:
גליון הש"ס
גמ' אר"ה כבן שנה.
ע"י ירושל' פ"ג דצבורים:
שם ואר"י משום ר"ש
בן יהוצדק. ע"ין כ"מ
פ"ו הלכה י"ג מהל'
ת"ת:
ליקוטי רש"י
[נדפס בסוף המסכת]
תוספות ישנים
ויפקדם בטללים. אס
מקום הוא לפי הפסוק:
שאלו באחת ועלתה
בירו מאי היא מעשה
דאגג. קשה לרבי בשאלו
נמי איכא שמים שמתחלה
קודם מעשה של אגג כתיב
יהס הקב"ה פשהקריב
העולה קודם שצא שמואל
ואו אמר לו קש' א' אש
לכבו וגו' (שמואל א' י'
והוא הוה ליה לאיחוי
ואומר רבי דלא לא הפסיד
המלוכה לגמרי שאו לא
היה צדעת הקב"ה
להעבירה אלא ממנו ולא
מניו אצל מעשה דאגג
יהס אפילו מניו: ששה
חדשים צצטרע דוד.
משום מעשה דנת שצע
קאלמר דהסיבה לי ששון
ישען כתב נחמנון י"א
לכשר צא אל נח שצע
ויצולשילס הוה. וקשה לר'
דילפסין תלקן (דף קו).
ששה חדשים נצטרע דוד
דכתיב (מ"א א' א' ארבעים
שנה מלך נחמנון מלך
שצע שנים ויצולשילס מלך
שלשים ושלש שנים ונקרא
אחרינא נחמנון מלך שצע
שנים וששה חדשים
נחמילת ד"ה (ד"ה א' ג'
כשמונה בניו של דוד
ואותם ששה חדשים יתחם
שמסר הפסוק נמקום
אחר נצטרע משמע שסיו
נחמנון ו"ל דודא אחיה
נרעת הייה צירושילס
ומה שדלגל בנחמ' מן
הפסוקים אותם ששה
חדשים נחמנון היינו
להודיע שסיו ששה חדשים
שלא היה נחמנון לפי
שאותם ששה חדשים
היתחם על החשנון של
שנים היה נחמנון נוח לו
לדלגס ויתח' מלכותו שמלך
ירושלם ל"ב שנה וחתי
כך תירן ה"ר אלחנן אצל
מספקא ליה אס מלך דוד
מ' שנה שלימים ואותם ו'
הני או הו' יתחם על
מן החשנון ול"ט שנה
וחתי חשיב ארבעים שנה
נמקום אחר כי אינו
רוצה למנות מקוטעות:

א) שנת נו. (ב) צ"ק כ.ב.
ג) סנהדרין קו. (ד) שנת
נו. (ה) סנהדרין כא.
(ו) ב"ב דף טו. (ז) שבת
שם.
הנהגות הב"ח
(א) ר"ש"י ד"ה וכתבי
ועל כו' מנו האנשים
לנ"ל ומינת את נחמק:
גליון הש"ס
גמ' אר"ה כבן שנה.
ע"י ירושל' פ"ג דצבורים:
שם ואר"י משום ר"ש
בן יהוצדק. ע"ין כ"מ
פ"ו הלכה י"ג מהל'
ת"ת:
ליקוטי רש"י
[נדפס בסוף המסכת]
תוספות ישנים
ויפקדם בטללים. אס
מקום הוא לפי הפסוק:
שאלו באחת ועלתה
בירו מאי היא מעשה
דאגג. קשה לרבי בשאלו
נמי איכא שמים שמתחלה
קודם מעשה של אגג כתיב
יהס הקב"ה פשהקריב
העולה קודם שצא שמואל
ואו אמר לו קש' א' אש
לכבו וגו' (שמואל א' י'
והוא הוה ליה לאיחוי
ואומר רבי דלא לא הפסיד
המלוכה לגמרי שאו לא
היה צדעת הקב"ה
להעבירה אלא ממנו ולא
מניו אצל מעשה דאגג
יהס אפילו מניו: ששה
חדשים צצטרע דוד.
משום מעשה דנת שצע
קאלמר דהסיבה לי ששון
ישען כתב נחמנון י"א
לכשר צא אל נח שצע
ויצולשילס הוה. וקשה לר'
דילפסין תלקן (דף קו).
ששה חדשים נצטרע דוד
דכתיב (מ"א א' א' ארבעים
שנה מלך נחמנון מלך
שצע שנים ויצולשילס מלך
שלשים ושלש שנים ונקרא
אחרינא נחמנון מלך שצע
שנים וששה חדשים
נחמילת ד"ה (ד"ה א' ג'
כשמונה בניו של דוד
ואותם ששה חדשים יתחם
שמסר הפסוק נמקום
אחר נצטרע משמע שסיו
נחמנון ו"ל דודא אחיה
נרעת הייה צירושילס
ומה שדלגל בנחמ' מן
הפסוקים אותם ששה
חדשים נחמנון היינו
להודיע שסיו ששה חדשים
שלא היה נחמנון לפי
שאותם ששה חדשים
היתחם על החשנון של
שנים היה נחמנון נוח לו
לדלגס ויתח' מלכותו שמלך
ירושלם ל"ב שנה וחתי
כך תירן ה"ר אלחנן אצל
מספקא ליה אס מלך דוד
מ' שנה שלימים ואותם ו'
הני או הו' יתחם על
מן החשנון ול"ט שנה
וחתי חשיב ארבעים שנה
נמקום אחר כי אינו
רוצה למנות מקוטעות:

א) ויפקדם בבוק ויהיו
בני ישראל שלש אמות
אלף ואיש יהיה
שלשים אלף:
(שמואל א' י"א, ח)
ב) וימציאו את אדני
בוק בבוק ויחבטו בו
ויבן את הבגנעני ואת
הפרזי: (שמואל א', ח)
ג) וישמע שאלו את

א) ויפקדם בבוק ויהיו בני ישראל שלש אמות אלף ואיש יהיה שלשים אלף: (שמואל א' י"א, ח)
ב) וימציאו את אדני בוק בבוק ויחבטו בו ויבן את הבגנעני ואת הפרזי: (שמואל א', ח)
ג) וישמע שאלו את
העם ויפקדם בטללים. אס מקום הוא לפי הפסוק: שאלו באחת ועלתה בירו מאי היא מעשה דאגג. קשה לרבי בשאלו נמי איכא שמים שמתחלה קודם מעשה של אגג כתיב יהס הקב"ה פשהקריב העולה קודם שצא שמואל ואו אמר לו קש' א' אש לכבו וגו' (שמואל א' י' והוא הוה ליה לאיחוי ואומר רבי דלא לא הפסיד המלוכה לגמרי שאו לא היה צדעת הקב"ה להעבירה אלא ממנו ולא מניו אצל מעשה דאגג יהס אפילו מניו: ששה חדשים צצטרע דוד. משום מעשה דנת שצע קאלמר דהסיבה לי ששון ישען כתב נחמנון י"א לכשר צא אל נח שצע ויצולשילס הוה. וקשה לר' דילפסין תלקן (דף קו). ששה חדשים נצטרע דוד דכתיב (מ"א א' א' ארבעים שנה מלך נחמנון מלך שצע שנים ויצולשילס מלך שלשים ושלש שנים ונקרא אחרינא נחמנון מלך שצע שנים וששה חדשים נחמילת ד"ה (ד"ה א' ג' כשמונה בניו של דוד ואותם ששה חדשים יתחם שמסר הפסוק נמקום אחר נצטרע משמע שסיו נחמנון ו"ל דודא אחיה נרעת הייה צירושילס וממה שדלגל בנחמ' מן הפסוקים אותם ששה חדשים נחמנון היינו להודיע שסיו ששה חדשים שלא היה נחמנון לפי שאותם ששה חדשים היתחם על החשנון של שנים היה נחמנון נוח לו לדלגס ויתח' מלכותו שמלך ירושלם ל"ב שנה וחתי כך תירן ה"ר אלחנן אצל מספקא ליה אס מלך דוד מ' שנה שלימים ואותם ו' הני או הו' יתחם על מן החשנון ול"ט שנה וחתי חשיב ארבעים שנה נמקום אחר כי אינו רוצה למנות מקוטעות:
א) ויפקדם בבוק ויהיו בני ישראל שלש אמות אלף ואיש יהיה שלשים אלף: (שמואל א' י"א, ח)
ב) וימציאו את אדני בוק בבוק ויחבטו בו ויבן את הבגנעני ואת הפרזי: (שמואל א', ח)
ג) וישמע שאלו את
העם ויפקדם בטללים. אס מקום הוא לפי הפסוק: שאלו באחת ועלתה בירו מאי היא מעשה דאגג. קשה לרבי בשאלו נמי איכא שמים שמתחלה קודם מעשה של אגג כתיב יהס הקב"ה פשהקריב העולה קודם שצא שמואל ואו אמר לו קש' א' אש לכבו וגו' (שמואל א' י' והוא הוה ליה לאיחוי ואומר רבי דלא לא הפסיד המלוכה לגמרי שאו לא היה צדעת הקב"ה להעבירה אלא ממנו ולא מניו אצל מעשה דאגג יהס אפילו מניו: ששה חדשים צצטרע דוד. משום מעשה דנת שצע קאלמר דהסיבה לי ששון ישען כתב נחמנון י"א לכשר צא אל נח שצע ויצולשילס הוה. וקשה לר' דילפסין תלקן (דף קו). ששה חדשים נצטרע דוד דכתיב (מ"א א' א' ארבעים שנה מלך נחמנון מלך שצע שנים ויצולשילס מלך שלשים ושלש שנים ונקרא אחרינא נחמנון מלך שצע שנים וששה חדשים נחמילת ד"ה (ד"ה א' ג' כשמונה בניו של דוד ואותם ששה חדשים יתחם שמסר הפסוק נמקום אחר נצטרע משמע שסיו נחמנון ו"ל דודא אחיה נרעת הייה צירושילס וממה שדלגל בנחמ' מן הפסוקים אותם ששה חדשים נחמנון היינו להודיע שסיו ששה חדשים שלא היה נחמנון לפי שאותם ששה חדשים היתחם על החשנון של שנים היה נחמנון נוח לו לדלגס ויתח' מלכותו שמלך ירושלם ל"ב שנה וחתי כך תירן ה"ר אלחנן אצל מספקא ליה אס מלך דוד מ' שנה שלימים ואותם ו' הני או הו' יתחם על מן החשנון ול"ט שנה וחתי חשיב ארבעים שנה נמקום אחר כי אינו רוצה למנות מקוטעות:
א) ויפקדם בבוק ויהיו בני ישראל שלש אמות אלף ואיש יהיה שלשים אלף: (שמואל א' י"א, ח)
ב) וימציאו את אדני בוק בבוק ויחבטו בו ויבן את הבגנעני ואת הפרזי: (שמואל א', ח)
ג) וישמע שאלו את

אֶל־פְּנֵי אֱהֹל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ
 לְפָנַי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־
 צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֵלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קִרְב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
 וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֲלֹתְךָ וְכִפֹּר בַּעֲדֶךָ
 וְכַעֲד הָעַם וַעֲשֵׂה אֶת־קִרְבַּן הָעַם וְכִפֹּר
 בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־
 הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחֹט אֶת־עֹגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:
 ט וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַיָּדַיִם אֵלָיו וַיִּטְבַּל
 אֶצְבְּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־
 הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־הַחֶלֶב
 וְאֶת־הַכֹּלֵית וְאֶת־הַיִּתְרֹת מִן־הַכֶּבֶד מִן־
 הַחַטָּאת הַקָּטִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: יא וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף
 בְּאֵשׁ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה: יב וַיִּשְׁחֹט אֶת־הָעֹלָה
 וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּהוּ
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יג וְאֶת־הָעֹלָה הַמְּצִיאוֹ אֵלָיו לָנֶתְחִיָּה וְאֶת־הָרֹאשׁ
 וַיִּקְטֹר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וַיִּרְחֹץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעִים וַיִּקְטֹר עַל־
 הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחַ: טו וַיִּקְרַב אֶת קִרְבַּן הָעַם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת
 אֲשֶׁר לָעַם וַיִּשְׁחָטוּהוּ וַיַּחַטְּאוּהוּ כַּרְאֲשׁוֹן: טז וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה

רש"י

הבשר ואת העור וגו'. לא מצינו חטאת מילונה
 נשרפת אלא זו ושל מלואים (לעיל ט י), וכוון על פי
 הדבור: (יב) וימציאו. לשון חשטה והזמנה:
 (טו) ויחטאוהו. עשהו כמשפט חטאת: כראשון. כעגל
 שלוי:

(1) קרב אל המזבח. שיהיה אהרן בוש וירא לגשת,
 אמר לו משה, למה אתה בוש, לכך נבחרת (מ"ט): את
 חטאתך. עגל בן בקר: ואת עולתך. איל: קרבן
 העם. שעיר עזים ועגל וכבש. כל מקום שנאמר 'עגל'
 בן שנה הוא, ומכאן אתה למד (מ"ב לעיל ד א): (יא) ואת

שפתי חכמים הקצר

בקר' הנזכר לעיל (פסוקים) הוא בן שנים (רא"ם). יא. ולא מלשון מציאת
 אבידה (בא"ר). יב. לא כאילו שלו הסמוך לו, דהאילו שלו עולה היה,
 וכאן כתיב ויחטאוהו, אלא כעגל שלו הנזכר לעיל (פסוק ח), שעשאו

ח. קשה דלא היה לו לומר אלא ויאמר משה אל אהרן עשה את
 חטאתך (רא"ם). ט. לאפוקי קרבנות מוסף ראש חודש שקרבו לפני
 קרבנותיו וקרבנות העם (רא"ם). י. כלומר 'עגל' סתם. דאילו 'עגל בן

סם ועם שכחצ עלה סוד סילא ארוכו של יוסף והסליכו לתוך האס וילא העגל עיי"ס
 צפסוק ויקח מידס וכו' וכו"ל כי ה' נתן להם ומכסול זה ע"י עם זה כי חטא מכירת יוסף
 החעורכ אז כפעסו עגל, ועי"ז מועסה פען הללים וילא עגל הזה וכסרלו אוחו מי עעו
 כולם ומוסכו אחריו ככו"ל, והא"ס לסון ה"כ יס צידכס מוחללה ויסחטו סעיר עיי"ס,
 ועי"ז יס צידכס ג"כ לצקוף סילא העגל ולכן יציאו כפרה על סתיחן ככו"ל ועיי', וכו"ל למה
 לא הי' לריך אהרן לכפר על מכירת יוסף הלל גם הוא מוצני הסצנטים, וכו"ל כי צאחח
 הי' הקכאה והסכאה מרקד ציכיהס מואו ססכאו האחי' את יוסף וקכאו צגדולחו, ונון אז
 כקצע צלצ צ"י הקכאה זע"ז, אצל אהרן הי' דוק סלוס וגס נחכפר לו החטא ע"י סלא
 החקכא צווסה אחיו הלעיר דכחי' וראך וסווח צלצו לכן לא הי' לריך לכפרה וק"ל:

ויאמר מוסה זה הדצכ אסר ליום ה' חעסו וירא עליכס כצוד ה' צמדכס כסגמרו מוסכן
 אחר מוסרע"ה אוחו סילר העצירו מלצצכ ועצדו את ה' צירא' א' וצלצ א' וא"כ
 וירא עליכס כצוד ה', עיי' צילקוט כי זה לצומו, ול"ע מואי אוחו ילר סרע סול"ל ילס"ר
 העצירו מלצצכס, וגס ויה סייכו' להזחירס ע"ז עחה, וגס ל"ל דסיס וא"כ וירא עליכס
 כצוד ה', וכו"ל דצח"ה צסער עצודת חלקיס מוציא כויה אופכיס סופסחה ילס"ר האדס
 ורלה למוכעו מועסית מלוה, ואס רואס סלא יוכל לו ועסה האדס מוולוה מוכיכס צלצו גאה
 וגאון כי יסללו זריס מועסיו ויראה לעיני כל כי הוא יסר וכאמן לאלקיו וכדומו', ועי"ז
 יופסד מוולוה עי"ס, והסג צודאי עסה הי'לס"ר את סלו לפסוח ליסראל ולמוכעס מוצנין
 מוסכן אצל לא יוכל להס, לכן הזחיר אוחס מוסה כי יס' עוומדי' על מוסמור לצל יסיתס
 סילס"ר ויתן אל לצס סיסחצו מוסצוה זרות כי יס' להס לכצוד ולחמארת צעיני עם ועס
 כדאיחא צאחח צמדכסיס סחי' לכצוד והוד והי' סאווח מוסקכאי' צהס, ולא יסצו מוסצוה
 זרות אחרוה, סעי"ז נודע עסרס, או סעי"ז יחראה ויסגלה לדקחס סכחכו כ"כ לצנין מוסכן
 ויסקידו מוולוה עי"ז, לכן הזחיר מוסרע"ה אוחו ילס"ר סנסתייר עדיין סיוכל לפסוח אוחס
 צוולוה זחה העצירו מלצצכס ועצדו ה' ציראה א' וצלצ א', הכוונה כי אס יס' להס פכיה
 צדצכ לכצוד ולחמארת וכדוונה, אין לצס סוה לה', כי זה מוסצ כך ויס לו פכי' זו וססי
 רולה צפכי' אחרת, אצל כסלא יסצו מוסצוה צלתי לה' לצדו א"כ סס צלצ א' וצירא' א'
 לה', ואמר א"כ וירא אליכס כצוד ה', כי אס לא כן יעסו אין רלווגס ולא נראה להס
 צלצכס כצוד ה' סחפליס צאחח כצוד ה', רק כצוד עלנוס סס דורסיס, אצל אס את
 כל אסר ליום ה' חעסו סלא חעסו לסוס פכיה זרה רק מוסוס סליזה ה' אז וירא אליכס
 כצוד ה' יס' נראה אליכ' סחפליס מוצקסיס כצוד ה' ססרל' סכיכחו צחוכס וכסכו"ל:
עוד כ"ל עם"י ויה סווסרסי' סווח צמוד וכו' ודע כי על כל אלה וכו' כי ילס"ר אחר סססי'
 לאדס מוכיחו עוד כי אין חסוה מועיל כלום וסייכו ודע כי על כל אלה וכו', והנה
 כס"י כחצ לקמן כי יסראל לווחו סלא ירד ה' ציני מוולואי' ואמר מוסה זה סדצכ וכו' אוחו
 ילס"ר סווסית אחכ' העצירו וירא אליכ' כצוד ה' סזוה כצוד ה' סמוחל וסולח וירא צעיניכס
 כצוד ה' והארכתי וק"ל:

קרב אל מווצה כ' כס"י סחי' אהרן צוס וירא אחר לו מוסה למוס אחה צוס לכך ננחרת
 ל"ל מוחיל צסחיס צוס וירא ווסקיי' צאחח למוס אחה צוס סול"ל למוס אחה צוס
 וירא, וגס ל"ל מואי ענין צוס וירא, וכו"ל סהה סרמוצ"ן מוציא דכדווס לאהרן קרני מוצכ כקרני
 עגל וכרתע לאחוריו וצוס מוחטא העגל, וכו"ל סחי' ירא אהרן לגסח אל העצודה סירא לכססו
 סווא יכנוס צלצו גאה וגאון על סחכסאו' הזה ולכן ירא ח"ס סחי' צוס מוחטא העגל וירא
 סלא יתגאה, והנה אחז"ל צס"ס סכהדרין כל מוכהיג סאין קוסה של סרלי' חולה לו מואחוריו
 אין מוסקיינו' ולכן סאול לא כחקיינו' מלכוהו מוסא"כ דוד והעעס סלא חווח דעחו עליו

יהא"ס לאור לו ורע"ה למה אחת צום היינו צעציל שאתה צום ונחטא העגל לכן נצמרה
כי עי"ז לא תחגלה כי בן אין לך לירא שלא תזוח דעתך עליך וק"ל:

קרוב אל המוצח, פי' רש"י למה אחת צום לכך נצמרה, וק"ל כי הכוונת פי' שהי' אהרן
צום שהי' נראה לו קרני מוצח בקרני השור כי הי' נחטאו של עגל נגדו תמיד,
והנה לקמן כ' רש"י שהי' ישראל לוחי' למה לא ירד אש כ"י הולואי', ואמר ונשא ע"י
אהרן ירד, וי"ל הא דצמחה לא ירד ע"י ונשא שהי' גדול ואהרן כי אש הי' ירד ע"י ונשא
לא היו יודעים כי נחכפר להם עון העגל אולי בזכות ונשא שאין צו ונחטא העגל ירד,
אבל כשירד ע"י אהרן נחזרר כי נחכפר להם חטא העגל, והנה אהרן צום ונפסי שצידו
חטא עגל, ואמר לו ונשא קרב אל המוצח כי לכך צעציל חטא העגל שיש צד, וכדי להורות
שנחכפר חטא זה נצמרה סירד אש על ידך ולא על ידי וא"ס:

ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ליה אוחס, צוודרש שוחו על שלא נשאו נשים ולא
הי' להם צנים, עוד פס שהלכו אחרי ונשא ואהרן, ואמרו ונתי ימותו זקנים
הללו ואני ואתה נכהג הלצור, ל"ל שכל זה לא ונתייטב צוקרא צהקריצם אש זרה לפני
ה', גם יש לתווה על לדיקי' כאלו שהי' גדולי' וננשה ואהרן שעברו ונלוח ה' ולא קיימו
נלוח פ"ו, וגם שיאמרו ונתי ימותו זקנים הללו, וק"ל דלכן לא נשאו נשים כי לאו שצני
ונשה לא הי' כדבעי למהוי כידוע, ואם צני ונשה אינם כראוי' ונחם ילמדו הנומי עם
וילמדו קו"ח, וחלו הדבר הזה צעציל וננשה הי' טרוד חנויד עם הלצור, ולא הי' לו צאפטר
להשגיח על צביו כי הי' עסקו חנויד מן ההר אל העם, וכן אמרו ז"ל צצני שמואל שלא
הלכו דרכיו כי הי' עוסק חנויד עם הלצור, והנה צני אהרן הי' לדיקי' גדולי', כי אהרן
הי' טרוד כ"כ והשגיח על צביו, וצאונה לא עלה לנעלה כונשה, כי הי' עסקו עם צני
ציח, ולכן צחצחם כ"ז הסכימו דעתם שלא לישא נשים צאשר הצינו צמות ונשה ואהרן
יכהגו הם הלצור, ואם יהי' להם צנים לא יוכלו להשגיח עליהם וילכו דרך לא טוב, או
שלא יוכלו להשגיח כ"כ על הליצור עי"ז, ע"כ ונלאו טוב לכבוד ה' ועמו שלא ישאו נשים,
ויש ללרף שני דברים של המדרש שהלכו אחרי ונשה יאהרן ואמרו ונתי ימותו לא ח"ו
שקיוו על מיתהם או שדברו זע"ז: צוון שיוותו הזקנים הללו אני ואתה נכהג הלצור,
אלא שהצוננו צונה שחקר וננשה ואהרן, ונשה הי' נמקח ציחר על לרכי הלצור עי"ז
צביו לא טובי', ואהרן שהשגיח על צביו לא השגיח על הלצור כ"כ, ואין צידו זכות הפדים
כ"כ, לכן אכן לא נקח נשים, וצאונה עמו כי צהדי כצטו דרמנכא למה להן קיימו ונלוח
ה' הכחוצה והנלווה עליהם ויולידו צנים, וכן אמרו ז"ל גצי חזקי' מלך שלא קיי' פ"ו על
שראה צכצואה שיהי' רעים, ואמר לי הנביא כי ונת אחת ולא חמי' צעוה"צ על שלא הי'
לו צנים צהדו כצטא דרמנכא ל"ל, והנה אלו צני אהרן הי' צוער בהם אש אהצח ה'
ולעונו, ולכן כוננשו ונלישא נשים אבל הי' זה אש זרה אשר לא יקובל לפני ה', וז"ס ויקריבו
לפני ה' אש זרה אשר לא ליה אוחס שלא ליה להם להכהיג הלצור צאופן אחר וננשה,
ולישא אשה ולהוליד צנים ליה ה', ולכן הי' אש זו זרה, ואמר וימותו לפני ה' שכוכתם
הי' לש"ס אבל עמו ככ"ל ככון ונאד:

ותצא אש ונלפני ה' וכו' צוודרש והוצא צרש"י לא ונתו צני אהרן אלא על שהורו הלכה
צפני רצן, ר"י אוער שחוי יין ככנסו לנוקדש, וצאונה צקרא כאמר צהקריצם אש
זרה, כ"ל דהכל אמת אלו ואלו דח"ח, צודאי' הפסוט שחטאו צהקריצם אש זרה, וטעו
צדין ומצבו כי זה רלון ה' כו"ס הא"ע לפני ה' שצצורי' הי' צזתו רלון ה', וגדולה עצירה
לשונה, אלא מאחר שהי' גדולים איך עעו צדין ולא כיונו האונה, ע"ז אמר ר"א שהורו
הלכה צפני רצן ולא כהוגן עשו, ולכן שגגו וטעו צדין וזה גרם להם הנניחה, ולולא שהורו
הלכה שלא כדין לא ככסלו וטעו צדין, והיינו לא ונתו אלא על שהורו הלכה צפני רצן וזה גרם
להם

מאת ה' היתה זאת עם כל זה היא נפלאה בעינינו שלא נתישב על לבם והיה הדבר מופלא ומופלא בעיניהם ולכן אח"כ ביום לכתו למלחמת גלית גערו אחיו ושמאל הנביא ע"ה הגם שידע שזה גורם סילוקו שלא יבטלו מעשה ידיו ואין מלכות כמ"ש פ"ק דתעניות והיה מקום שיצטער על זה כל קבל דנא אמר זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו כלנו כאחד כי רצון ה' היא שמחתנו ושמחתי שזה כמוני כמוכם כי כה אמר ה' ובעבודתו נשמח כלנו:

ע"ב. נותנין לאברהם אבינו כוס של ברכה וכו' אפשר לומר דאברהם אע"ה כלו חסד גמור רזבו ככלו שישמעאל סיגי הדין ונתברר. וכוס של ברכה לשכינה למתק הדין וז"ש אברהם אע"ה לא אברך כי אין הדין מתמתקים אלא בשרשם ואני חסד שיצא ממני ישמעאל ונתבררו הדין שבישמעאל היו קצת דינין קדושים ולכן עשה תשובה. אמרו לו ליצחק טול וברך דיצחק גבורה בחינת דין שאין הדין מתמתקים אלא בשרשם. ואמר איני מברך שיצא עשו גי' שלום והוא החריב המקדש הנקרא שלום כמ"ש הרמב"ן הובא ב"י א"ח סי' תק"ן והבית המקדש רומז למ' ולכן לא אברך. אמרו ליעקב טול וברך ואמר איני מברך שנשא שתי אחיות מטעם שנקרא אל כמ"ש המקובלים ורמזו הרדב"ז בתשובה ואל הוא חסד. ומשה רבינו ע"ה טען שלא נכנס לא"י שאם היה נכנס היה מוליך ישראל לג"ע ומסיר הכרובים כמ"ש הרמ"ע ולא זכה ומזה נמשך החרבן. ויהושע בן נון אומר שלא הי"ל בן דלא בעא רחמי על יצרא דע"ז וגרם לבנים שיגלו ולכך לא זכה לבן. ודוד הע"ה אומר אני אברך שאני בחי' מ'. ולי נאה לברך למתק הדינים ותקנתי הירך שפגם שר עשו על ידי שירות ותשבחות כי טוב זמרה אלהינו אלהים חיים:

ק"ז ברישא לחלק יצא בין עבד לבן ודוקא בבן אמרו ס' הזהב דחייך קב"ה ואמר נצחוני בני אבל דוד הע"ה היה נקרא עבד ושוב קשיתיה מסוגיין ותירץ דהעולם לא ידעו זה וזהו דדייק דלא לימרו עבדא זכי למאריה וכו' ע"ש באורך וק"ק דהרב בסוגיין חילק כך ושם נסוג אחר מכת סוגיין. ותו מ"ש דדהע"ה נקרא עבד הרי נקרא בן כדכתיב אמר ה' אלי בני אחי. ואין ספק דכ"ע הגם שנקראו בנים הם עבדים. ותו דאין לחלק חילוק זה כי גדלה מאד ענותנותו יתברך ומה גם אם דהע"ה היה פורש לקיים מצותיו כ"ש דהיה שמח הרבה כביכול. ותו מה שתירץ שלא יאמרו העולם דלא ידעו לחלק אינו נראה דהני מיילי היה דבר ה' אל דוד הע"ה ביחוד ומהיכן ידעו העולם. על כן נראה דהיה דרך בדיחותא כדקאמר הסבא קדישא. ובוז פירש מהרש"א דהיינו דאמר ליה נתן הנביא מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו הכונה מדוע בזית וכי תימא לקיים דברו שאמ' דלא מצינא למיקם לז"א לעשות הרע בעיניו דמדתו יתברך לשמוח אם מנצחין אותו ודוק:

זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו עמ"ש בס' הקטן דברים אחרים דף ס' משם הרב כלי יקר ז"ל ומ"ש אני בעניי שם דף ס"א בס"ד: **אודך כי עניתני אמר דוד וכו' אפשר במ"ש פ"ב דיומא מפני מה לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה שום דופי ופירש"י דופי משפחה ואפשר דהיינו דקאמר דוד אודך כי עניתני שהבאתני מרות המואביה ותהי לי לישועה שנמשכה מלכותי. ויאמר אביו ישי אבן מאסו הבונים על רות שיצאו עליה עסיקין באתרא דזוקקין היתה לראש פנה כתוב בתורה הנמצאו' וכתוב מצאתי דוד עבדי. מאת ה' היתה זאת היא נפלאה בעינינו אמרו אחיו דאף עיניהם הראות דמשחו שמאל הנביא בדבר ה' וז"ש**

על אז דהיינו על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה של עכשיו, וזהו שאה"כ בתהלים אודך **כי עניתני ותהי לי לישועה כי אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם דעי"ז באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם כאחד טובים:**

תביאמו ותטעמו בהר נחלתך. אמרו במכילתא תביאנו לא אמרו אלא תביאמו ניבאו ולא ידעו מה ניבאו, פי' שנזרקה נבואה בפיהם שלא במתכוין דבניהם יבאו ולא הם בעצמם. אמנם יש להבין מה סברו הם באמרם לשון זה והנראה דהם נתכוונו בזה לכוונה אחרת ולא נתקיימה כוונתם רק נתקיימה לנבואה זו שלא נתכוונו הם לה. דבמסכת פסחים (דף פ"ז) איתא לא גלו ישראל אלא בשביל שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעת לי בארץ כלום אדם זורע כור אלא להכניס כמה כורים. כוונת הגמרא דאע"ג דודאי הגלות הגיע להם עבור חטאם רק דהיה יכול להעניש אותם בארצם ולא גלו מארצם רק בשביל שיתוספו עליהם כו'. והנה אלמלא לא חטאו ולא היה מקום לגלות בע"כ שהיה אלו הצריכים להתחבר להם באים מעצמם לארץ ישראל וכמו דאיתא במדרש המשל למלך שנטע כרם יפה בעירו בכל מקום שהיה רואה נטיעה יפה היה נוטלו ושותלו בתוך כרמו. אבל אחר שחטאו וצריכים להענש ונעשו שפלים בעיני כל ורחוק הדבר שיבאו אליהם הוכרחו ישראל להגלות וילכו הם אחרי הגרים לקבצם ולזה הוא שנתכוונו עולי הים בשירתם ואמרו שמעו עמים ירגזון כו' אז נבהלו כו' תפול עליהם אימתה ופחד כו' שמדבר באומות שכני א"י ואמרו אח"כ תביאמו ותטעמו בהר נחלתך אמרו בלשון נסתר דהטובים שבהם שראוים להתוסף עלינו תביאמו ותטעמו בהר נחלתך דהם יבאו אצלינו ולא נצטרך לילך אחריהם. ולא נתקיימה כוונתם זאת והך תביאמו קאי על הכנים שלהם שיבאו ולא הם עצמם וזהו ניבאו ולא ידעו מה ניבאו. וכדרך

כבר הדר סודר למריה ואז ליכא קנין וכן בהפקר הרי אח"כ ליכא לדיבורא של המפקיר. וזה הכל שייך בדיבור של בשר ודם דהוא רוח הולך אבל דיבור של הקב"ה נאמר (כאמת ויציב) ודבריו חיים וקיימים דהדיבור ממש קיים לעולם, ובמדרש תהלים על פסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים איתא דהדיבור שאמר בעת הבריאה יהי רקיע עומד ומהוה הרקיע, וזהו שטען השר כך שבועתך קיימת ומש"ה כשבאו לעולם חל עליהם תורת הפקר וממילא זכו בהם המצריים על כל הת' שנה ובאה לו התשובה שכבר התחיל מלידת יצחק וכבר נשלם כל הת' שנה כולו:

אז ישיר משה. איתא במדרש אמר משה באז חטאתי שאמרתי ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה באז אני אומר שירה. ולהסביר קצת הכוונה בזה המאמר דמה תיקון הוא זה דהשירה נאמרה באותו תיבה ולשון שאמר מקודם. רק הענין דהנה מי שהוא בצער חלילה והקב"ה עוזרו ומצילו ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשו לו, יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרכה. אם עיקר שמחתו של האדם ומה שמשבח לשמו יתברך הוא רק עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאלו לא היה לו צער מקודם ועיקר שמחתו הוא רק על ההצלה ולא על הצער שמקודם דבו לא ישמח כלל. אבל השירה שאמרו משה וישראל אז לא היה עיקר שמחתם על זה שניצולו מיד המצריים רק עיקר שמחתם היה ע"ז שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך ועל ידי הצלתם ממצרים נתפרסם שמו וכמו שאמרו בהתחלת השירה אשירה לה' כי גאה גאה. וא"כ הרי השירה נאמרה גם על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה ושמחו בהשיעבוד הקדום כמו בהגאולה של עתה. וזהו שאמר באז חטאתי דמקודם התרעם על כובד השיעבוד ועכשיו אני אומר שירה באז פירושו דאני אומר השירה גם

שַׁבְּתוֹן קִדְשׁ לַיהוָה כְּלִי-הַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בַיּוֹם
הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת: 10 וְשָׁמְרוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
אֶת-הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת-הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם
בְּרִית עוֹלָם: 11 בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת
הוּא לְעֹלָם בִּי-שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-
הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת
וַיִּנְפֹשׁ: 12 שְׁנֵי יָח וַיִּתֵּן אֶל-מֹשֶׁה פְּכֻלְתּוֹ לְדַבֵּר
אֵתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֲבָן
כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: 13 א וַיֵּרָא הָעָם
כִּי-בָשָׂה מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן-הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם

שְׁבִיעָא שְׁבֵא שְׁבֵא קִדְשָׁא
קִדְשָׁא יִי כָּל דִּיעְבַּד עֲבִידְתָּא
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא אֲתִקְטִילָא יִתְקַטֵּל:
10 וַיִּשְׁרֹוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת שַׁבְּתָא
לְמַעְבַּד יֵת שַׁבְּתָא לְדֹרֵיהוֹן קְנִים
עֹלָם: 11 בֵּין מִימְרֵי וּבֵין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת הִיא לְעֹלָם אֲרִי שְׁתָּא
יּוֹמִין עֲבַד יִי יֵת שְׁמֵיא וְיֵת אֲרַעָא
וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָא שְׁבַת וְנַח:
12 וַיְהִי לְמֹשֶׁה כַּד שִׁיעִי לְמַלְלָא
עֲמָה בְּטוֹרָא דְסִינַי תְּרִין לוֹחֵי
סְהַדוּתָא לוֹחֵי אֲבָנָא כְּתִיבִין
בְּאֶצְבָּעָא דִּי: 13 א וְחֹזָא עֲמָא אֲרִי
אוֹחַר מֹשֶׁה לְמַחַת מִן טוֹרָא
וְאֲתִכְנַשׁ עֲמָא עַל אֲהַרֵן וְאָמְרוּ
לָהּ קוּם עֲבַד לְנָא דְחֻלְזָן דִּיהִכּוּן
קְדָמָא אֲרִי דִין מֹשֶׁה גְבָרָא דִי

עַל-אֲהַרֵן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ

רש"י

והמשפטים שזאלה המשפטים¹⁰: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושניין את ההלכה שניהם יחד¹¹ (שמו"ר טו טו): לחות כתיב, שהיו שתיין שוות¹²: לב (ה) כי בושש משה. כתרומתו לשון איחור, וכן צִלְעֵי רְכֵבּוֹ (שופטים ה טו), וַיִּקְהִלוּ עַד צֹאֵי (שם ג טו), כי כשעלה משה להר אמר להם לכוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות, כסדורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום וילכו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בשצעה בסיון עלה, נמלא יום ארבעים בשצעה עשר בתמוז, בשעה עשר בא השטן וערבז את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבזיא, לומר ודאי מת משה לכן בא ערבזיא לעולם, אמר להם מת משה שפנר באו שש¹³ שעות ולא בא וכו', כדאיחא במסכת שבת (פט). ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חלות בין לאחר חלות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר (פסוק ו) וַיִּשְׁפִּימוּ מִמִּתְקַת וַיַּעֲלוּ עִלְתָּ: אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ. אלהות הרבה איוו להם (ראה סנהדרין סג):

בו כי אם ציוס הראשון שפחון וציוס השמיני שפחון (שם פסוק ט) אסורים בכל מלאכת עבודה ומותרים במלאכת אוכל (נפש): קודש לה'. שמירת קדושתה לשמי וצמִנוֹתֵי: (יז) וינפשו. כתרומתו ונת. וכל לשון נפש הוא לשון נפש, שמיצו נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה. ומי שכתוב בו לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ טו) וכל פעלו במאמר, הכתיב מנוחה לעמִוִי¹⁴, לְשֹׁכֵי הָאָחוּז מֵהָיָה יְכוּלָה לְשִׁמּוֹעַ: (יח) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מעשה העגל קודם לזווי מלאכת המשכן ימים רבים היה¹⁵, שהרי בשצעה עשר בתמוז נשחזרו הלוחות, וציוס הכפורים נחלה הקדוש ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן, והוקם באחד בניסן¹⁶: כבִּלְוֹתוֹ. ככלמו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במחנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה¹⁷ (מנחם טו). דבר אחר, מה כלה מתקשטת בעשרים וארבעה קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה (פסוק ג), אף תלמיד חכם לריך להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים (שמו"ר מא ה): לדבר אתו. החקים

שפתי חכמים הקצר

להקדים לצוותם עליו קודם שבעה עשר בתמוז, שהרי אף אם היתה מלאכתו נגמרת קודם לכן לא היה מוקם לפני אחד בניסן, ולמה יצוה קודם הזמן (גו"א). טו. ע"כ מורה לו ככלה, כלומר שהיא קנויה לו (מנח"ט). טז. וְלֹא דברי המשכן והשבת, כי אלה נאמרו אחר מעשה העגל. וזהו לא כפירוש רש"י ריש משפטים (לעיל כא א) ד'ואלה המשפטים' וא"ו מוסיף על ענין ראשון, דאף אלו נאמרו מסיני, והיינו במעמד מתן תורה (רא"ם). יז. מִדְּכַתִּיב לְדַבֵּר אֵתוֹ וְלֹא 'אֵלָיו', אלא מלמד וכו' (מנח"ט). יח. וְכִאֲלוֹ הָיוּ אֶחָד (מנח"ט). א. 'בִּשְׁשׁ' נוטריקון באו שש (רא"ם).

יב. לִשְׁוֹן קוֹשִׂיא הוּא, הקדוש ברוך הוא שכתוב בו 'לא ייעף' וגו' וברא הכל במאמר בלבד, נתן רשות לכתוב מנוחה עליו. ומתוך, לשבר וכו' (רא"ם). יג. וּנְכַתֵּב קודם כדי להורות שהקדוש ברוך הוא מקדים רפואה למכה (רבי"ט). יד. דְקִשָּׁה לְרִשְׁיִי מִגִּין שאין מוקדם ומאוחר בתורה, דילמא היה הציווי על הקמת המשכן קודם מעשה העגל, ומשה רבינו אמרו לישראל רק אחר יום הכיפורים. ולכן מביא שהוקם המשכן באחד בניסן, פירוש שרצה הקדוש ברוך הוא להקימו באחד בניסן, וכיון שראינו שהתחילו מלאכת המשכן אחרי יום הכיפורים ונגמר בזמנו, והוקם באחד בניסן, אם כן לא היה צריך

בִּיזָה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מִה־הָיָה לוֹ: ב וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶהְרֹן פִּרְקוּ נִזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי
 נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי:
 ג וַיִּתְּפְּרוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר
 בְּאָזְנֵיהֶם וַיְבִיאוּ אֶל־אֶהְרֹן: ד וַיִּקַּח מִיָּדָם
 וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֲרָט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מַסְכָּה
 וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ה וַיֵּרָא
 אֶהְרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַיהוָה מַחֲר:

רש"י

בי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו בצויר רקיע השמים (שנת פט): אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עתה נריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ג) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו, הנשים והילדים חסים בחכשיטיהן, שמה יתעבז הדבר וצחוק כך יבא משה, והם לא המתינו ופרקו מעל עמנו (תנחומא יט): פרקו. לשון זוי, מגזרת 'פרק' ליחיד, כמו 'ברכו' מגזרת בך: (ג) ויתפרקו. לשון פריקת משא, כשנטלו מאזניהם נמלאו הם מפורקים מנומיהם, דִּישְׁקָרְיָ"ר בלע"ז: את נזמי. כמו 'מנומי', כמו פִּלְאֲמֵי אֶת הָעִיר (לעיל ט כט) מן העיר: (ד) ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד וצר לשון קשירה, צמרט לשון סודר, כמו וְהִמְטָפְחוּם וְהִתְרִיטִים (ישעיה ג כג), וַיִּצַר פְּפָרִים פְּקָף בְּשָׁנֵי תְרִטִים (מלכים ב' ה כג). והשני, וצר לשון לורה, צמרט כלי אומנות הצורפין שחורטין וחורטין זו לורות זוהב, כעט סופר החורט אומיות בלחות ופנקסין, כמו וַיִּתְּפְּרוּ עֲלָיו צְהָרָט אֲלוֹשׁ (ישעיה ח ט), והו שחרגס אונקלוס וְצַר יָמִיהָ צָיִפָּה, לשון זיוף הוא, כלי אומנות שחורטין זו צוהב אומיות ושקדים"ו שקורין בלע"ז נִיִּיִ"ל, ומזייפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשליכו [הואבז] לאור צבור צאו מכשפי ערב

שפתי חכמים הקצר

ב. דכתיב 'זה' (רא"ם). ג. דאי לאו הכי קשה, מדכתיב בתחילה 'עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו', היה לו לכתוב אחר כך 'כי זה משה האיש אשר הלך', ומהו 'אשר העלנו', לכן פירש שבאמת אינו כמשמעו אלא היה מורה לנו דרך (רא"ם). ד. לכן פירש רש"י אחר כך 'את נזמי' מנומי, כשבילי ההתפעל אשר בא לפניו, אבל אם היה כתוב 'ויפרקו' לא היה מוציא 'את נזמי' ממשמעותו (גו"א). ה. מלשון 'משוקדים' (לעיל כה לג) (מנח"י). ו. שורת אבנים (רש"י שבת קב): כשהיו ישראל במצרים היו המצרים נוטלים הילדים מישראל ומניחים בבנין, ואמר משה להקדוש ברוך הוא למה יעשו הקטנים, אמר לו הקדוש ברוך הוא אין סופן לטובה, מוטב שימותו זכאין וכו', ומשה נטל אחד מהבנין שנמעך

בו, וזה היה מיכה (גו"א). ז. הואיל והיה כתוב על הטם 'עלה שור', לכך עלה העגל שהוא שור (מנח"י). ח. שם משקל (במ"ח, ראה רש"י בראשית כג טז). ט. והמה שאמרו 'אלה אלהיך ישראל' וגו' (מנח"י). י. רצונו לומר על העגל קאי (מנח"י). יא. כי השטן ערבב את העולם בשעה ששית, והצליח במעשיו (מנח"י). יב. דקשה לרש"י מאי ויבן מזבח, הלא היה בנוי מכבר, כמו שכתוב בפרשת משפטים (לעיל כו ד), על כן פירש לדחותם להאריך להם השעה שמה יבא משה, ומסיים דהו פשוטו. ומה שהביא אחר כך מדרשו אם הם בונים וכו' מתוך שאני בונה אותו וכו', זה הביא לתרץ מאי דקשה למה אהרן דווקא בנה ולא אחר, ועל זה אמר וכו' (מנח"י). יג. מדאמר 'חג לה' ולא 'חג לעגל' (אמ"ש).

ו וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים
 וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק: פ
 וידבר יהוה אל-משה לדבר כי שחת עמך
 אשר העלית מארץ מצרים: ח סרו מהר
 מן-הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה
 וישתחו-לו ויזבחו-לו ויאמרו אלה אלהיך
 ישראל אשר העלוך מארץ מצרים: ט ויאמר
 יהוה אל-משה ראיתי את-העם הזה והנה
 עם-קשה-ערף הוא: י ועתה הניחה לי
 ויחר-אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי
 גדול: יא ויחל משה את-פני יהוה אלהיו
 ויאמר למה יהוה יחרה אפך בעמך אשר
 הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה:
 יב למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם
 להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך
 והנחם על-הרעה לעמך: יג זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך

ו ואקדימו ביומא דבתרוהי
 ואסיקו עלון וקריבו נכסין ואסחר
 עמא למיכל ולמשתי וקמו
 לחיכא: ז ומלל יי עם משה אזל
 חת ארי חבל עמך די אסקתא
 מארעא דמצרים: ח סטו בפריע מן
 ארעא די פקדתנן עבדו להון
 עגל מתכא וסגידו לה ודבחו לה
 ואמרו אלין דחלתך ישראל די
 אסקוף מארעא דמצרים: ט ואמר
 יי למשה גלי קדמי עמא הדין
 והא עם קשי קדל הוא: י וכען
 אנח בעותך מן קדמי ויתקף רגזי
 בהון ואשיצינון ואעבד יתך לעם
 סגי: יא וצלי משה קדם יי אלהה
 ואמר למא יי יתקף רגזך בעמך די
 אפקתא מארעא דמצרים בחיל רב
 ובידא תקיפא: יב למא יימרון
 מצראי למימר בבישא אפקנון
 לקטלא יתהון ביני טוריא
 ולשיצייתהון מעל אפי ארעא תוב
 מתקוף רגזך ואתיב מן בישתא
 דמלתא למעבד לעמך: יג אדכר
 לאברהם ליצחק ולישראל עבדך

רש"י

שיבא משה ויעזרו את המקום (ויק"ר סס): (ו) וישכימו. השטן זכום כדי שיחטאו: לצחק. יש צמממע הזה גלוי עריות כמו שנאמר (בראשית טו ט) ללסק פי, ושפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל ב' ג יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור (תנחומא ס): (ז) וידבר. לשון קושיטו הוא, כמו וידבר אפס קשות (בראשית מב ז): דך רד. רד מגדולתך, לא נחתי לך גדולה אלא בשבילם (ברכות לב), בלוחה שעה נמנה משה מפי בית דין של מעלה (תנחומא כג): שחת עמך. שחת 'העם' לא נאמר אלא 'עמך', ערב רב שקבלת מעמך וגיירתם ולא נמלכת צי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו (שמו"ר מב ז): (ט) קשה עורף. מחזירין קשי ערפס לנגד מוכיחיהם וממאניס לשמוע: (י) הניחה

ל'י. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר 'הניחה לי', אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלס (שמו"ר מב ט, וראה ברכות לב): (יא) למה ה' יחרה אפך. כלום מתקנא אלא חכס נחכס גבור בגבורי (ראה עבודה זרה נה): (יב) והנחם. הנעשת מחשבה אחרת להיטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם: (יג) זכור לאברהם. אם עברו על עשרת הדברות, אצרהם אציהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו" מהו לו וינאו עשר בעשר (שמו"ר מד ז): לאברהם ליצחק ולישראל. אם לשריפה הם, זכור לאצרהם שמר עלמו להשרף עליך באור כשדים, אם להריגה, זכור ליצחק שפשט זוארו לעקידה, אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לתרן (סס ה),

שפתי חכמים הקצר

יד. דהלא אהרן לא ציום שישכימו (רבי"ט). טו. כל מקום שנאמר וידבר ה' אל משה לאמר אין זה לשון קשה, אבל כאן לא כתיב אחריו 'לאמר', שמע מינה דהוא לשון קושי (רא"ם). טו. דאם לא

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרֵבָה
 אֶת־זֶרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ
 הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵתֶן לְזֶרְעֶכֶם וְנַחֲלֹו
 לְעַלְמִם: יד וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הָרַעָה אֲשֶׁר דִּבַּר
 לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ טו וַיִּפֶּן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר
 וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לַחַת פְּתָבִים מִשְׁנֵי
 עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים: טז וְהִלַּחַת
 מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים
 הוּא חֲרוּת עַל־הַלַּחַת: יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ
 אֶת־קוֹל הָעָם בְּרַעָה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל
 מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה: יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנֹת
 גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנֹת חַלְוֵשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲנָכִי
 שָׁמַע: יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא
 אֶת־הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחֲרֹ־אֵף מִשָּׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁפֹּר
 אֶתֶם תַּחַת הָהָר: כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרַף בְּאֵשׁ וַיִּטְחֶן

די קימְתָא להוֹן בְּמִימְרֵךְ
 וּמְלִלְתָא עִמְהוֹן אֶסְגִּי ית בְּנִיכּוֹן
 כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא וְכָל אֶרְעָא הָדָא דִּי
 אָמַרְתִּי אֵתֶן לְבְנִיכּוֹן וַיַּחֲסִנּוּן
 לְעַלְמִם: יד וְתַב יִי מִן בִּישְׁתָא דִּי
 מְלִל לְמַעְבַּד לְעַמָּה: טו וְאַתְפְּנִי
 וְנַחַת מִשָּׁה מִן טוֹרָא וְתָרִין לִיחִי
 סְהוּדָתָא בִּידָה לִיחִי פְתִיבִין
 מִתְרִין עֲבָרֵיהוֹן מְכָא וּמְכָא אֲנוּן
 כְּתִיבִין: טז וְלוּחִיָא עֲבָדָא דִּי
 אֲנוּן וְכְתָבָא פְתָבָא דִּי הוּא
 מְפָרֵשׁ עַל לוּחִיָא: יז וְשָׁמַע
 יְהוֹשֻׁעַ ית קָל עַמָּא פִד מִיבְבִין
 וְאָמַר לְמֹשֶׁה קָל קָרְבָא
 בְּמִשְׁרִיתָא: יח וְאָמַר לָא קָל גְּבוּרִין
 דִּנְצֻזִין בְּקָרְבָא וְאָף לָא קָל
 חַלְשִׁין דְּמִתְבְּרִין קָל דְּמִחִיכִין
 אָנָא שָׁמַע: יט וְהוּה פִד קָרִיב
 לְמִשְׁרִיתָא וְחֻזָא ית עֲגֻלָא וְחַנְגִּין
 וְתַקַּף רְגֻזָא דְמִשָּׁה וְרָמָא מִידוּהִי
 ית לוּחִיָא וְתַבֵּר יתְהוֹן בְּשַׁפּוּלִי
 טוֹרָא: כ וְנִסַּב ית עֲגֻלָא דִי עֲבָדוּ

רש"י

לחזירו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית, כך כל
 שעשועיו של הקדוש צרוך הוא צמורה (מנח"מ טו) : חרות.
 לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק, אֲנִיִּילִיִּיר
 בלע"ז: (יז) ברעה. בהרעו, שהיו מרעים ושמחים
 ולוחקים: (יח) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה
 קול עניית גבורים הלועקים נחון, ולא קול חלשים שזועקים
 ווי או ניסה: קול ענות. קול חרופין וגדופין המענין את
 נפש שומען כשנאמרין לו (שמ"ר מא א) : (יט) וישלך מידיו
 וגו'. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המלות אמרה תורה
 (לעיל יב מג) פֶּלֶן גָּבֵר לֹא יֵאָכֵל צו, המורה כולה כאן וכל
 ישראל מומרים ואתננה להם (שבת פז): תחת הדר.
 לרגליכא ההר:

ואם אינן נולדו בזכותי, מה אתה אומר לי ואתעשה אותך
 לגוי גדול (פסוק י), ואם כסא של שלש רגלים אינו עומד
 לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחדי (ברכות
 ג): אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם בדבר
 שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות,
 אלא בך, שאתה קיים ושזועמתך קיימת לעולם, שנאמר (בראשית
 כג טו) צִי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה', וליצחק נאמר (שם טו ג) וְהַקְּמַתִּי
 אִתְּךָ הַשָּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ, וליעקב נאמר (שם
 לה יא) אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וְרִצְיָה, נשבע לו באל שדי (ברכות ס,
 שמ"ר ס ע) : (טו) משני עבריהם. היו האותיות נקראות,
 ומעשה נסים היה (שבת קל): (טז) מעשה אלהים המה.
 כמשמעו, הוא בכבודו עשאו. דבר אחר, כאלו האומר

שפתי חכמים הקצר

הלוחות מצד לצד, והיו האותיות נקראות מבפנים ביותר, ומבחוץ
 היו נקראות בהיפוך. ומעשה נסים היה היינו מ"ם סתומה וסמ"ך,
 והיו חקוקים סביב ולא היו מחוברים בשום צד, והיו עומדים
 (רא"ם). מעשה נסים היה שהיו האותיות נקראות ביותר משני
 הצדדים (אמ"ש ודב"ט). כא. וְאֵל כַּפְּשׁוּטוֹ שֶׁמִּשְׁמַע חֲלַל שִׁתַּחַת
 ההר (דב"ט, וראה רא"ם).

דרשות, מדכתיב 'עבדיך', דזה ודאי קאי על אברהם, שנקרא (בראשית
 כו כד) 'אברהם עבדי' (קצו"מ). ית. דאם לא כן, למה נזכרו שלשתן,
 באברהם סגני שהוא הראשון, ועמד בעשרה נסיונות (רא"ם).
 יט. ואף דגם משה היה מבני אברהם יצחק ויעקב, מכל מקום
 כשאמר לו וזעשה אותך לגוי גדול ולא אמר את זרעך משמע
 שרק בזכותך (מנח"י). כ. בלומר, דהכתב החקוק היה נוקב את

עַד אֲשֶׁר־דַּק וַיִּזַר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשָּׁק אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֱהֲרֹן מַה־עָשָׂה
 לָךְ הָעַם הַזֶּה כִּי־הִבֵּאתָ עָלָיו חַטָּאת גְּדֹלָה:
 כד וַיֹּאמֶר אֱהֲרֹן אֶל־יַחַד אָף אֲדַנִּי אֶתְּךָ יָדַעְתָּ
 אֶת־הָעָם כִּי בָרַע הוּא: כה וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־
 לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה
 הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ
 מַה־הָיָה לוֹ: כו וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהב הַתְּפָרְקוּ
 וַיִּתְּנוּ־לִי וַאֲשַׁלְכֶהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה הַזֹּאת:
 כז וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי־
 פָרַעַה אֱהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקַמְיָהֶם: כח וַיַּעֲמֹד
 מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיהוָה אֵלָי
 וַיִּאֲסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: כט וַיֹּאמֶר לָהֶם
 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יָרְכוֹ עִבְרוּ וּשְׁבוּ
 מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ

וְאֶת־בְּנֵי בְנוֹתָא וְשָׁף עַד דְּהָהּ
 דְּקִיק וְדָרָא עַל אֲפִי מִיָּא וְאִשְׁקִי
 ית בני ישראל: כא וְאָמַר מֹשֶׁה
 לְאֱהֲרֹן מָא עֲבַד לָךְ עֲמָא הַדִּין
 אָרִי אִיתִיתָא עֲלוּהִי חֹבָא רַבָּא:
 כב וְאָמַר אֱהֲרֹן לֹא יִתְקַף רַגְזָא
 דְּרַבּוּנֵי אַתְּ יָדַעְתָּ ית עֲמָא אָרִי
 בְּבִישׁ הוּא: כג וְאָמְרוּ לִי עֲבַד
 לָנוּ דְחֻלְזָן דִּי יִהְיֶן קְדַמְנָא אָרִי
 דִּין מֹשֶׁה גְּבָרָא דִּי אֶסְקֵנָא
 מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לֹא יָדַעְנָא מָא
 הוּא לֵה: כד וְאִמְרִית לְהוּן לְמַן
 דְּהָבָא פְּרִיקוּ וַיְהִיבוּ לִי וַיִּמְיִתָהּ
 בְּנוֹרָא וַנְּפַק עֲגֻלָּא הַדִּין: כה וַחֲזָא
 מֹשֶׁה ית עֲמָא אָרִי בְּטִיל הוּא
 אָרִי בְּטִלְנוּן אֱהֲרֹן לְאֶסְבּוּתֵהוּן
 שֵׁם בִּישׁ לְדַרְיָהוּן: כז וְקָם מֹשֶׁה
 בְּחַרְע מִשְׁרִיתָא וְאָמַר מִן דְּחֻלְיָא
 דִּי יִתְנוּן לֹתִי וְאֶתְכַפְּשׁוּ לֹתִי
 כָּל בְּנֵי לֵוִי: כט וְאָמַר לְהוּן כְּדָנָן
 אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל שׁוּבוּ גְּבַר
 חַרְבָּה עַל יָרְכָה עִבְרוּ וְתוּבוּ

רש"י

(כד) ואומר להם. [אמרתי להם] דבר אחד, למי זה
 לדב, והם מהרו והתפרקו ויטנו לי: ואש־לכהו באש.
 ולא ידעתי שילא העגל הזה, וילא: (כה) פרוע. מגולה,
 נתגלה שמנו וקלונו, כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה יט):
 לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות צפי כל
 הקמים עליהם: (כו) מי לה' אלוי. יצא אלי: כל בני
 לוי. מכלן שכל השבט אשר (במדבר טו יט): (כז) כה
 אמר וגו'. והיכן אמר, וצם לאלהים יתקם (לעיל כג יט), כך
 שנויה במילתא (מס' דפסחא טז): אחיו. מאמול, והוא ישראל
 (ראה יומא טו):

(כ) ויזר. לשון נפוז, וכן יזקה על גוהו גפרית (איוב יז טו),
 וכן פי תנס מוכה הרשת (משלי א יז), שזרין זה דגן וקטנית:
 וישק את בני ישראל. נתכוין לדקס כסוטות. שלט
 מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה, בסיף, כמשפט
 אנשי עיר הנדחת שהן מרובין, עדים בלא התראה, במגפה,
 שנאמר ויגף ה' את העם (פסוק לה), לא עדים ולא התראה,
 בהדרוקן, שזדקום המים וצנו צטניהם (יומא טו: מנחמא טו):
 (כא) מזה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת שסרוך עד
 שלא תציל עליהם חטא זה: (כב) כי ברע הוא. דרך
 רעיהם הם הולכין תמידיו וצנסינות לפני המקום:

שפתי חכמים הקצור

ורצה לעכבם בזאת כדלעיל (פסוק ב), והעם לא שמע לקולי אלא מיהרו
 והביאו משלהם (משכ"ל, ראה רא"ם וגו"א). כח. 'ויצא' משמע שיצא
 מעצמו ולא ידע מזה כלום, ומה שכתוב לעיל (פסוק ד) 'ויצא אותו בחרט'
 העלים ממשה מפני יראתו (רא"ם). לא הוציא שקר מפיו, אלא 'ויצא'
 פירוש שהיתה בו רוח חיים, אבל הוא עשאו בלא רוח חיים וחשב שלא
 ישתחוו למת, ומכשפי ערב רב הכניסו בו רוח חיים (גוי"א ונח"י).
 כט. ויתפרש 'מי לה', מי שהוא ירא את ה', הוא יבא 'אלוי' (רא"ם).
 ל דקשה לרש"י, כיון דכל שבט לוי כשרים היו, מאי 'הרגו איש את
 אחיו, הא אחיו גם כן הוא לוי. על זה פירש אחיו מאמו (רא"ם).

כב. כי הטועה אחרי עבודה זרה, הרי הוא כאשה המזנה תחת בעלה
 (מנח"י). כג. אנשי עיר הנדחת שהן מרובין שעבדו עבודה זרה נידונין
 בסיף, ולא בסקילה כמו היחיד שעבד (רא"ם). כד. חוליי המנפח את
 הכרס (רש"י ברכות כה). כה. רצונו לומר, 'כי ברע' קאי על הדרך ולא
 על ישראל (רא"ם). דאי קאי על ישראל היה לו לומר 'כי רע הוא'
 (קצוי"מ). כז. וילא שמדבר על מעשה העגל הזה, כי אם היה משה יודע
 שמתכוונים לזאת היה לו לעשות גדרים וסייגים מתחילה, אלא שכן
 הולכים 'תמיד' (רא"ם). כז. רצונו לומר, אני אמרתי דבר אחד וברור
 'למי זהב' דהיינו מי שדרכו בתכשיטי זהב, והם הנשים, שרק מהם יביאו,

מתרע לתרע במשריתא וקטלו גבר ית אחוהי וגבר ית חברה ואנש ית קריבה: כה ועבדו בני לוי כפתגמא דמשה ונפל מן עמא ביומא ההוא כחלתא אלפין גברא: כה ואמר משה קריבו ידכון קרבנא יומא דין קדם יי ארי גבר בברה ובאחוהי ולאיתאה עליכון יומא דין ברבן: ו והוה ביומא דבתרוהי ואמר משה לעמא אתון חבתון חובא רבא וכען אסק קדם יי מאם אכפר על חוביכון: לא ותב משה לקדם יי ואמר בבעו חב עמא הדין חובא רבא ועבדו להון דחלן דדהב: לא וכען אם שבקת לחוביהון ואם לא מתיני כען מספרך די כתבתא: לא ואמר יי למשה מן די חב קדמי אמחינה מספרי: לו וכען אזל דבר ית עמא לאתר די מללית לך הא מלאכי יתך קדמך וביום אסערותי ואסער עליהון חוביהון: לה ומחא יי ית עמא על

את־קרבו: כה ויעשו בני־לוי כדבר משה ויפל מן־העם ביום ההוא כשֶׁלֶשֶׁת אלְפֵי אישׁ: כה ויאמר משה מלאו ידכם היום ליהוה כי איש בכנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה: ל ויהי ממחרת ויאמר משה אל־העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל־יהוה אולי אכפרה בעד חטאתכם: לא וישב משה אל־יהוה ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב: לב ועתה אם־תשא חטאתם ואם־אין מחני נא מספרך אשר כתבת: לג ויאמר יהוה אל־משה מי אשר חטא־לי אמחנו מספרי: לד ועתה לך נחה את־העם אל אשר־דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם: לה ויגף יהוה את־העם על

תרי טעמי

רש"י

מחני, ואם אין, מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרצה: מספרך. מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לנפש עליהם רחמים: (לד) אל אשר דברתי לך. יש כאן 'לך' אלל דבור במקום 'אליו', וכן לדבר לו על דלגיהו (מלכים א' ב ט): הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות צאה על ישראל שאין צה קצת מפרעון עון העגל (סנהדרין קב.). (לה) ויגוף ה' את העם.

(כט) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם, בדבר זה תחננו להיות כהנים למקום: כי איש. מכסל ימלא ידו צנוט ונחמו: (ב) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנות וסמימה לנגדל חטאתכם, להבדיל זנייכם וזין החטא: (גא) אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בלוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא (ברכות לב.). (לג) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב, איני אומר לך

שפתי חכמים הקצר

אלהים אחרים, לכן פירש דבא לרמוז בזה אתה גרמת וכו' (רא"ם). לו. מכלל התורה העתידה להכתב מידו, שכבר נצטוה בסיני לכתבה (רא"ם). כל היכא שכתוב שמי משה בתורה, לא יזכר שמי (מנח"י). לו. רצונו לומר הגם שכל 'לי' ו'לו' ו'להם' הסמוכים אצל דיבור וכו' פירושם עלי עליך עליהם (ראה רש"י בראשית כח טו), הכא פירושו אליך ממש, וכן באדוניהו (רא"ם). לה. דקשה לרש"י הא רוצה להוכיחם, ומהו שמבשר להם בשורה טובה 'הנה מלאכי ילך לפניך', לכן פירש דזו רעה להם, דמתחילה השכינה הלכה לפניהם (רא"ם, דב"ט). לו. כלומר, שאם לא יחטאו לא יפקוד עליהם מעון העגל, אולם אם יסיפו לחטוא אזי כשאפקוד עליהם וכו' (אמ"ש).

לא. דמתחילה היו רק הבכורים עובדים, ומעתה תהיו אתם תחתם. וכל מילוי ידים לשון חינוך הוא (רש"י לעיל כח מא) (רא"ם). לב. כלומר, מבני לוי (גו"א). לג. אף שלא הזכיר בהריגה (פסוק כז) רק 'אחיו' רעהו וקרובו, אמר 'בנו' לרבותא, שאפילו אם היה בנו היה הורגו לקדושת השם (רא"ם וראה דב"ט). בהריגה לא הזכיר 'בנו', כדי שלא יטעו לפרש דקאי על בנו ממש, ויאמרו שעבדו לעגל גם מבני לוי, ובאמת הכוונה כאן לבן בנו (גו"א). לה. כי רש"י סובר שכל 'בעד' במקרא הוא לשון נגד, לכן לא פירש 'אכפרה' לשון כפרה, דאז היה לו לומר 'אכפרה חטאתכם', אלא פירש לשון קינח וסתימה, ושפיר נופל בו לשון נגד (רא"ם). לה. דקשה לרש"י למה אמר משה 'אלהי זהב' ולא סתמא

איש, ובדאי היה אהרן גדול צעניוהם ומחולל מאוד אלה שחשבו שהיה מדרגתו גורמת כך ובאמת שקר הוא ואין להאריך בה).

[ויעשהו עגל מסכה]. צענין העגל אשר עשה אהרן, הנה ראינו כי אחרי חטא העגל נצחר אהרן להיות לו ולזרעו אחריו צריח כהונה עולם, וכי חוטא נשכר, ואמר מלאכי על צחירת אהרן, צריתו היחה אהו החיים והשלום, בשלום וצמישור הלך אחי ורצים השיב מעון [מלאכי ב' ה'ו']. אמנם הענין כי רש"י ויבן מצח ויבן מצוח ראה חור צנות, וקשה קושית הרמב"ן הרי ע"א יברג ואל יעבור. אמנם ידע אהרן אשר אם גם אהו יברג ויהי חרב איש באחיו, אף אם יבא משה ציום המחרת, צמקום מחלוקת גם משה לא יועיל, וכמ"ש רש"י [צמדבר ע"ז ד'] צמחלקותו של קרח נחשלו ידיו, ואמנם אם אהרן יחלצה להם ויעשה צעלמו העגל, הלא כולם ישימו יד לפה ואין פרץ ואין לווחה, וצבא משה ציום המחרת ויהי שלום ציניוהם, צרגע אחת יבער הרע מקרבם, וכאשר הי' ויקח העגל וישרפו באש ויעתן עד אשר דק, ואין פולח פה ומלפף, נמלא כי אהרן צחר להיות סניף לע"א לפנים למען לא יחרבה מחלוקת בישראל, אחרי כי ידע כי משה יבא ציום המחרת, חכ מ"ש החו"ה צשער אהבת הי' [פ"ו] ע"ש חסיד א'י' אם ישרפוני באש ע"ד המלות, ואנחיל גן עדן ע"ד העצירות, בכל זאת אעשה מלות אם גם אוריש גיהנם, וכ"ז מאמר צעל, אבל הענין כעוצדא דאהרן כי באמת המדב"ד קערג על אהרן על שעשה העגל, ונאמר [דברים ע' כ"ו] ובאהרן החאקף הי' להשמידו, והש"ית הצותן לצ וכליות וידע כי צמסירת נפשו ממש עשה אהרן כואת, צחר אהו גלל זה לכה"ג חרעו אחריו לכהנים, חכ שהעיד עליו מלאכי, צשלום וצמישור הלך אחי ורצים השיב מעון, וביאר מרן צבה מ"ש רש"י פי' שמיני ע"פ קרב אל המחצת שדמה לו המחצת כעגל ונרעע לאחוריו, א"ל הקצ"ה למח אהה צוש לכך נצחרת, הלא עגל זה גרם לך גדולה(ס).

שיהיה כצדו חונה צלורת גויה. והקשה צספר מעשי כ', ממח נפשך אי היה אהרן ראוי צעניוהם א"כ מ"ע לייחוש חכ הלא יהיה אהרן צמקום משה, ואם אינו ראוי אם כן איך חשבו צצעשיית עגל ימשך הוא אהרן עליו צכוונתו כל כך שיהיה כצדו כי חונה צלורת גויה.

אבל הענין כי יש צחינת הנהגה צחסד והוא צחינת דכורא שיהיו ישראל אוכלים ושותים ושמתים איש חחת גפנו וחאנתו עובדים ומחללים לשמו הגדול ית', והנהגה זו צחינת איש. והרמז כי אי"ש ר"ת אורה שמחה ששון יקר, חו הי' עבודה שלימה — אמנם צעו"ה לא זכינו לכך כי אמרו חז"ל [מגילה י"ד ע"א] גדולה הסרת עצעת יותר מן מ"ח נצחיים ח' נצחיות שכולם לא יכלו להחירם למועצ ובסרת עצעת החזירתן למועצ — והנהגה זו דינא קשיא מלך קשה כהמך [כסנהדרין ל"ז ע"ב], ונקרא הנהגת נוקבא צחינת אשה, ורמז ל' ט"ה יש צה אחיות כמו ר"ת שמד הריגה אצדק דהיינו להשמיד להרוג ולחצד ר"ל. והיינו דלוחה אסחר על קלקול הדור צעו"ה ואנכי חולעת ולא איש [חבלים כ"ז ז', ועי' מגילה ע"ו ע"ב], כי אם אשה, לא נתכוונה על היוחה אשה, אלא שהתנהגות ע"י אשה להשמיד להרוג ולחצד צעו"ה ולא זכינו לעצדו צשמחה וצעוב לצב מרוב כל.

והנה אהרן היה מפורסם לנציה הי' לישראל מאז קודם משה רבינו ע"ה, כמבואר ביחזקאל [כ"ז ז' ורש"י] שנשלח לישראל צמצרים, וכמו שכתוב צשמואל לבית עלי הנגלה נגליתי לבית אציק וגו' [שמואל א', ב' כ"ז], אך אז היה כל ההתנהגות צצחינת אשה צקולר רוח ועבודה קשה ובכל יום תכבד העבודה על האנשים, עד שצא משה רבינו ע"ה ומילא כל משאלותיהם לעובה והרים קרנם ונתן להם מן לאכול ומים מזור החלמיש, זה הי' הנהגה צחינת איש דכורא. וצראותם כי צושש משה ונחיראו מהנהגת אהרן צחינת אשה, ע"כ אמרו כי זה משה האי"ש דייקא לא ידענו מח היה לו, ור"ו שיעשה להם אהרן אלהים שינהגם כמו משה רבינו ע"ה צצחינת

(כה) שם ח"א, קע"ד ב'.

(כו) ליקוטי חב"ח ח"ב, י"ג ב'.